

Nagy Péter levelezéséből.

Nagy Péter nevét szónoki tehetsége és egyházi beszédei tették ugyan híressé, de már kora ifjúságától kezdve művelte az irodalomnak más ágait is. Mint eredeti beszélek írója és műfordító még életének utolsó szakában is kedvvel dolgozott. Halála óta részletesebb életrajz róla nem látott napvilágot s csupán pár rövid cikk jelent meg gyűjteményes munkákban.¹ Úgy látszik a fölötte tartott emlékbeszédek² elhangzása óta senki sem foglalkozott behatóan munkásságával. Jól tudom, hogy még életében s a halálát követő első esztendőkből sokaknak volt óhajta össze gyűjtve látni egyházi beszédeit. Azonban ez óhajta megvalósulásának hosszú ideig különféle akadályok állották útját s csak mostanában tettem előkészítő lépéseket összegyűjtésükre és kiadásukra. Addig is, míg saját műveiből készülhet Nagy Péternek állandó emléke, úgy vélem, tehet valamit emlékezetének felújítására az alábbi levelek közlése is. Kegyeletes hálával teszem le ezt a szerény közleményt halálának negyedszázados fordulóján^{2a} sirjára. Talán ösztönzés és alkalom is lesz ez arra, hogy ref. egyházunk és irodalmunk multjának kutatói érdeklődésüket újra reá irányítsák.

Az itt közölt levelezés csonka, amennyiben csak a hozzá írott levelek vannak meg. De még így is szolgáltatnak ismeretlen adalékokat Nagy Péter irodalmi működésének ismeretéhez.

Arany János leveleiből ki lehetett deríteni Nagy Péternek a *Koszorú*-ban névtelenül megjelent dolgozatait. Gyulai Pál levelezéséből világosan látszik — a mit különben már némelyek gyanítottak — hogy ő buzdította, serkentette Nagy Pétert, a *Budapesti Szemle* újra megindulása után (1873-tól), fokozottabb szépirodalmi munkásságra. Egyúttal az 1870-es évek irodalmi viszonyaiba is nyújtanak ezek a levelek bepillantást.

¹ *Pallas Nagy Lexikon* XII. k. 920 l. (Zoványi Jenőtől) *Zoványi* Theologiai Ismeretek Tára II. k. 413 l. *Szinyei* József: *Magyar Írók* IX. k. 740—743 lapján műveinek legteljesebb, bár még hiányos jegyzékével.

² *Kovács* Ödön: *Emlékbeszéd Nagy Péter emlékköve leleplezésekor*; Budapest, 1887; *Finály* Henrik: *Emlékbeszéd Nagy Péter alelnökre*. E. M. E. bölcs., nyelv- és történettudományi szakosztálya kiadványai. 1886. évf. 49—64 l. Külön is megjelent.

^{2a} Nagy Péter született 1819, meghalt 1884.

Fáy András és Tompa Mihály leveleit inkább csak íróik nevéért közlöm. Brassai Sámuel levelei, egyrészt a Nagy Péterrel szövődött baráti viszony tanúságai, másrészt reá nézve is jellemző életrajzi adalékok tekinthetők.

Megjegyzem, hogy a leveleket az eredeti helyesírás szerint, időrendben adom s a hol szükségesnek látszott, magyarázó jegyzeteket csatoltam hozzájuk.

Brassai Sámuel Nagy Péterhez.

I.

Frankfurt,³ jul. 4-dikén 1844.

Édes barátom!

A' dolog valósága az, hogy én szeretném még most az útam elején lenni; mert úgy tetszik mintha most kapnék még több kedvet, vagy is általában mondva — *kedvet* — hozzá. Tegnap, miután hosszas szekerbe záratás után legelőbb kaphaték cabrioletbe, szabad kilátással, legelsőben érzém az utazás, a' haladás gyermekes örömét: 's a' mi több Frankfurtbani mulatásom legkisebbe' sem hütötte meg kellemes előérzetemet. De kezdjük elől.

Berlinből Lipcsébe jöttem, Halle-n át, (hol a' Francke intézete némely részeit meglátogattam 's valamit tanultam is benne, mit most előadni hosszas volna: majd megbeszéljük, ha Isten is úgy akarja.) Itt láttam *Schlechtendalt*⁴ és a' Sprengel⁵ Herbariumát, mely Cryptogamica Florával együtt nem egészen 21,000 species. Azonban a' Baumgartenénél hasonlíthatatlanul többet ér, most már mint szemtanu állíthatom. Ezer tallérért minden órán megkapható, a' legtöbb, mit eddigelé ígértek érte: 800 tallér. —

Halléból Lipcsébe mentem vissza (még egyszer) hol *Kunze*⁶ igen nagy szíveséggel fogadva, legtöbb időt az ő társaságában töltöttem. Kis kertjét, kis erővel, igen tanulságossá tudja tenni 's azt hiszem keze alól éppen oly derék egyének kerülhetnek — ki, mint a' berlini nagy derendő-cziából. Közbe mondva, Berlinben legtöbbet ültem, minden kezem teli volt (németesen) tenni valóval, 's még sem hoztam magammal kellemes emlékezetet. Berlin oly hideg oly feszes, mint kőszobrai 's káplár emléke a' Belveder piacon: egyetlen egy fénypont képzetemben Mademoiselle Melanie a' frank vaudeville társaságból, kit a' lusta berliniek nem tudnak érdeme szerint becsülni; Bécsben megennék!

No' s! Lipcséből Braunschweigba mentem. Miért, miért nem Göttingából Anyámnak irt levelemből, megláthatja. Várakozásomban Harzi utat kellett tennem — cryptogamusnak talán kellemes lehetett volna, hozzátéve: — *gyalog!* Őszvérhátról nem lehet botanizálni; aztán nekem csak idő ölés volt. Rosz csillagom a' Baumann's és Biel's Höhle-t⁷ — azt kell vala

³ Értendő: a Majna melletti Frankfurt.

⁴ Von *Schlechtendal* Dietrich Fr. Leonhard (1794—1866) a növénytan tanára.

⁵ *Sprengel* Kurt (1766—1833) orvos és botanikus, hallei tanár.

⁶ *Kunze* Gustav (1793—1851) a növénytan tanára.

⁷ *Baumannshöhle* és *Bielshöhle* két cseppkőbarlang Rübeland közelében, a blankenbergi kerületben.

mondanom — ostobaságom — mindkettőt megjártatá velem; hogy újra megtanultassa velem az igen is trivialis igazságot: Loch ist Loch!! De többbe nem is megyek, még a' maestrichtibe⁸ sem, gyermeki bertuchialis⁹ bényomataim daczára. Göttinga lőn a' legközelebbi állomás: kedvességre a' dresdaihoz hasonló vagy még külömb. Egész időmet mondhatni Apelnél és Bartlingnál¹⁰ töltöttem. A' két tisztos ur, még korhelek is lettek érettem 's az estvéket Bettmannál töltötték Champagner és Chateau Lafitte mellett. Ebédeim mindig Apelnél voltak, reggelim és oszonnám Bartlingnál, Önt Bartlingék igen igen szívesen köszöntik 's köszöntésök igen igen élénk és baráti emlékezetök eredménye. A' göttingaiak mind a' hatot befogták, hogy az idő kívánataitól el ne maradjanak. Többek közt a' Wöhler laboratoriuma a Giessenivel is kiállhatja a' hasonlítást és a' mi a' tanulást illeti, a' berlini ezer professor daczára is, én inkább ajánlanám honfiimnak Göttingát.* — Láttam: Gauss, Wöhlert, Listinget¹¹

Wilhelmshöhe nézetlenül maradt: — braunschweigi mulatásom kalendariumomban 's tárczámban nagy vonást húza — sietnem kellett Parisba. Még csak Frankfurtig vagyok, hól váratlanul igen kellemes napot töltöttem. A' Städel institutum¹² az új német festőiskola remekeivel 's jellemével ismertetett meg; a' Senckenbergisches Museum¹³ minden nagyobb iskolai intézet nélkül is Frankfurtnak azt adja, mi egész Magyarhonnak hiányzik, egy zoológiai 's valóban jókora gyűjteményt; a' Bethmann museuma¹⁴ a' Dannecker Ariadnéját¹⁵ mutatá — Dannecker nem Praxiteles, de e' művét még is mindennap meglátogatnám, ha egy hétig Frankfurtban ülnék, mig kitérülhetetlenül képzetemben maradna. A' Dom Römer¹⁶ 'sat. nem mondok semmit róluk — cela va sans dire. — De még a' temető is szép Frankfurtban. Thorwaldsennek¹⁷ gyönyörű basreliefje van, valami félig Frankfurteri félig idegen család kriptájában; de lehetetlen volt egész com-

⁸ *Maëstricht* (Maastricht) hollandiai város az Isarnak a Maasba torkollásánál. Tőle délre, a Sankt-Petersbergben ezeréves kőbányák és több mérföldre kiterjedő barlang.

⁹ *Bertuch* Friedrich Justin (1747—1822) könyvkereskedő, író és fordítónak „*Bilderbuch für Kinder*“ című, akkoriban népszerű kiadványára céloz.

¹⁰ *Bartling* Friedrich Gottlieb (1798—1875) a növénytan tanára, kinek Nagy Péter 1841—42 telén: Részletes növénytan, Cryptogamia A növények szerv- és élettana; 1842 nyarán: a Részletes növénytan cz. előadásokat „kiváló szorgalommal„ hallgatta. (*Absolutoriuma* szerint.) *Apel*-nek kilétét eredménytelenül kutattam. A göttingai egyetemi titkárnak értesítése szerint nem volt ott ilyen nevű egyetemi tanár.

¹¹ *Gauss* Carl Friedrich (1777—1855) a matematika-, *Wöhler* Friedrich (1800—1882) a chemia-, *Listing* Johann Benedict (1808—1882) a természettan tanára. Az utóbbinál Nagy Péter 1841—42 telén a természettani előadásokat „kiváló szorgalommal“ hallgatta. (*Absolutoriuma* szerint.)

¹² *Städel* J. Fr. frankfurteri bankár alapítá (1816), gazdag kép és rézmetszet-gyűjteménnyel.

¹³ *Senckenberg* Johann Christian (1707—1772) frankfurteri gyakorló orvos, 1763-ban nagy alapítványt tett, a melynek részei: kórház, bonczoló és kórtani intézetek, botanikus kert. Ezekhez később nagy természettajzi múzeum is járult.

¹⁴ *Bethmann* tekintélyes régi bankár család Frankfurtban, melynek villája tartalmazza a B.-féle múzeumot.

¹⁵ *Von Dannecker* Johann Heinrich (1758—1841) stuttgarteri képfaragó, a kinek itt említett szobra (Ariadne párducz háton), másolatokban is nagyon elterjedt.

¹⁶ A gót stílusú kath. székesegyház a német császárok koronázó helye; *Römer*, a városi tanácsház neve.

¹⁷ *Thorwaldsen* Bertel (1770—1844) a híres dán képfaragó.

positioval nézmem a' márvány képet; mert a' sirásó vagy Thorwächter vagy ki leánya, ki az emlék ajtaját felnyitja, még sokkal kellemesebb kép, mint Thorwaldsen minden fagyos teremtményei.

Utolsó nevezetesség, — most készüljön valamit hallani — egy — egy — egy — *czukrász!* a' ki — a' ki — a' ki — a *kis ujjá begyével remek* pastell képeket állít elő. Nevéssen, a' mennyit tetszik; de ez a' dilettans az ujjá begyével egy pár arcképet festett, melyek közül az egyiket az eredetivel volt módóm összehasonlítani; 's mindkettő oly mü, hogy Barabásunk mind a' tiz ujjával 's harmincz ecsetével nem fog különbet producálni; mit egyébaránt nem a' Barabás kisebbségére hanem czukrászunk emelésére mondok.

Adieu — édes ur — holnap „soll ich Mainz sehn“ reménylem levelét fogom Parisban kapni 's ha még ir írjon minden ember állapotáról. Levelem nincs miért mondjam, hogy vigye el Anyámhoz. Egesség dolgában — Istennek hálá' — talán soha sem állottam jobban.

Estve színházba menyek, a' „parizsi vízhordóra“. Frankfurtban jelenleg két magyar énekes szerepel vendégkép *Gundy* baritonista és Gyöngyöldi (itt: *Perlgrund*) tenorista. Az első hihetőkép meg is ragad Frankfurtban. Jo emlékébe ajánlkozik

Brassai. s. k.

2.

Édes barátom!

Nem is igen merném ezen megszólítást használni, önnek azon szeretetlen nyilatkozata után, melyet folyóiratom irányában nyilvánított. Önök nem tudhatják minő szerencsétlen viszonyok kényszerítettek a hirdetésem alatt álló név asszociálására;¹⁸ de a legigazságosabb és méltóbb utálatot sem kell felebarátaink s annál kevésbé egész barátaink rövidségéig terjeszteni. *Inimicus* usque ad aras, így változtatom én az ismeretes közmondatot, hiszen az oltár még gonosztevőnek is asyllumul szolgál. Na hiszen a szent is megbotlik napjában hétszer, mint ezt ön jobban tudja mint én a kinek libraria supellectilisse felettébb megapadott. Minekutána azonban azon nekem igen sok tekintetben káros asszociálás tökélyesen és végkép megszűnt, reményleni merem, hogy az az ember, kitől egyedül várok folyóiratom becsét nevelő eredeti dolgozatot, ezt nem fogja tovább megvonni tőlem s talán hamarább mint várni bátorodom megörvendeztet egy kis fiatalsági novellával. Kimondhatatlanul megszilárditaná megélhetésem ezen utolsó istápját, ha a két utolsó füzet valamelyikében közölhetném a még meg nem lőtt medvebőrét; de nézze ön az a bizodalom, mellyel egy barát barátjának családja gondviselését hagyá halálos ágyában végbizományul, lelkesít engem is; vajha mondhatnám hogy az „én hitem megtartott engemet.“

¹⁸ Brassai 1851-ben a „*Fiatalság Barátja*“ cz. ifjúsági lapot szerkesztett Pesten, a mely a 6-ik füzetével megszűnt; (Kövári László: A száz évet élt dr. Brassai Sámuel (Kolozsvár, 1897.) 21. l. A lap borítékán a „*Szülőkhöz, nevelőkhöz*“ szülő felhívásban „szerkesztőtársait“ is felsorolja. Ezeknek sorában Arany, Csengery Antal, Gyulai Pál, Jókai Mór, Nagy Péter s mások között Szilágyi Ferencz is szerepel. (Pálfi Márton kolozsvári tanár szíves közlése) Nagy Péter „szeretetlen nyilatkozata“ bizonyára erre az utolsóira vonatkozhatott, a ki az abszolút kormány magyar hivatalos lapjának szerkesztője s ismert aulikus érzésű ember volt.

Miután ily formán magam ügyében s érdekében eléggé kifejezettnek vélem óhajlásomat, át megyek más térre és szívemből kívánom, hogy az Isten önt, mind azokkal együtt kiket szeret részeltesse azon áldásában, a melyeket felfordult állapotunk szomorú körülményei közt élvezhet és tartsa meg szives emlékezetében

Pesten, jul. 4. 1851.

barátját

Brassait.

Fáy András Nagy Péterhez.

Tisztelendő Tudos Úr!

Mai napon vettem visszaküldött előfizetési ivemet,¹⁹ a' reá írt 7 előfizető névvel; de az előfizetési összeg, 14 pfr. nem küldetett meg. Elküldeném pénz nélkül is a' példányokat, mert Tisztelendő úrban teljes bizodalمام lehet; de a' nyomtatóval kötött szerződésennél fogva a' példányok controlléria alatt állanak, 's nem örömetst tennék ellenkezőt kötésemmel. Azon esedezem tehát alásan: méltóztassék Postán vagy alkalommal felküldeni az előfizetési árt, 's én azonnal expedialom diligence-n a 7 előfizetési és 1 tiszteleti példányt, mint szinte Kolosvárra küldtem már 20 példányt illy renddel Barrané és Stein könyvkereskedésébe, miután az előfizetést felküldötték.

Ki is előre köszönetet mondván a' szives fáradozásért nagybecsű kedvezéseibe ajánlott, különös tisztelettel maradtam

Pesten 29. Jan. 1852.

Tisztelendő Urnak
alázatos szolgája

Fáy András, s. k.

Arany János Nagy Péterhez.

1.

Pest, márcz. 18. 1864.

Tisztelt Uram!

Késő vagyok, mint a halál, mert hol pénz nincs hol idő: de nem szoktam végkép elfelejtkezni munkatársaimról.

Az eddig megjelent dolgozatokért (A tanár kalandja, Livius, óhitű szakácsné, Falsen, Homburg,²⁰ melyek valamivel tesznek többet másfél ny. ívnél) 50 ft. járna, de lapom körülményei olyanok, hogy be kell tudnom a' múlt félévi t[isztelet] példányt is: e szerint 44 ftot küldhetek. Kevés, azt tudom, de ez is az eredetiek díjazása szerint van számítva (30 ft.) s nem a fordítmányoké szerint (20 ft.) A híres F(ővárosi) L(apok) nál 24—12 a díj.

¹⁹ Fáy 1851-ben a „Hasznos házi jegyzetek“ cz. műveinek új kiadását készítette el; *Badics* Ferencz: Fáy András életrajza 632. l. Valószínű, hogy az előfizetés erre vonatkozik.

²⁰ Az itt említett fordítások —r jegy alatt jelentek meg a *Koszorú*-ban. Mégpedig: A tanár kalandja. 1863. II. félév 62. l. Livius elveszett könyvei. u. o. 276. 500. 324. l. Az óhitű szakácsné 1864. I. félév 15. l. Falsen János u. o. 85. l. 1081. l. Homburg u. o. 137. l.

Sapiehát, épen mert érdekes, nem mertem adni, a galicziai állapot és szentszövetség hírével szembe; kivált mert épen egy vers miatt csak minapában volt bajom, úgyhogy a kész lapot, nagy költséggel újra kellett nyomatnom. Várok vele, míg idejét látom. Archiet²¹ még nem olvastam, mert meglevén nyugodva választásában, csak akkor szoktam elolvasni, mikor egyszersmind sajtó alá készítem. Rákerül a sor nem soká.

Fogadja szives köszönetemet, és minél gyakrabban támogasson becses dolgozatával; a Koszoru ugyan csak nehezen *telet* ki, de már mégis csak kitelel. Aztán a jó aratástól mi szerkesztők is remélünk.

Legszivesebb üdvözléssel maradván

igaz tisztelője

Arany J.²²

2.

Pest, ápr. 29. 1865.

Nagyon tisztelt Hazafi!

Valóban régóta veszem igénybe szivességét, a nélkül, hogy csak legcsekélyebbet is viszonzotam volna. Fogadja az eddigiekért — a mi t. i. ki van nyomva — hálás köszönetem mellett, az idezárt 45 fto.

A kulcsot le kellett szállítanom, s még így is csak szűken telik; nem is tudom, mitevő leszek a jövőre.

Legszivesb üdvözlés mellett maradván

igaz tisztelője

Arany János.²³

Tompa Mihály Nagy Péterhez.

Tisztelt barátom!

En bator voltam számotokra életem végén, egy pár arczképet²⁴ küldeni. — Kapott-e Medgyes a hozzád czimzett csomagban?

Igaz tiszteletem mellett vagyok

Hanván febr. 25, 1868.

igazán tisztelő barátod

Tompa Mihály.²⁵

²¹ Mrs. Archie czimmel megjelent a *Koszorú* 1864. I. 469, 493. l.

²² Ugyanilyen (—r) jegy alatt jelentek meg és a silius szerint is *Nagy Péter* munkái a következők: A kis tánczmester (Kavanagh után). *Koszorú* 1863. I. 298 l. A segédmérnök u. o. 1864. II. f. é. 12, 37. l. A három ostoba u. o. 209 l. Nagymama (Andersen után) u. o. 234 l. Szamojéd népmesék. I. 424 l.; II. III. 471. l. IV. 496. l. Köszemű Mournivale u. o. 1865. 13, 38. l.; Madame de Monferrato u. o. 228. l. 253. l. Medusa u. o. 517, 542, 565, 588, 613. l.

²³ Nagy Péternek Arany Jánoshoz intézett négy levele (1862 november 22, 1863. október 25, 1864. márczius 2, június 23.), minthogy lemásolásukra nem kaptam engedelmet, nem volt itt közölhető.

²⁴ A kép megvan *Nagy Péter* hagyatékában; rajta következő ajánlás: „Nagy Péter tisztelt barátomnak. Hanva, febr. 20. 1868. Tompa Mihály.“

²⁵ Meghalt 1868 július 30-án. Hogy ez időtájban Tompa már mennyire rosszul érezhette magát, mutatja Arany Jánoshoz két nappal előbb írott levelének aláírása is: „Igaz híved Miskád nagyon betegem“ (*Arany János hátrahagyott iratai és levelezése* IV. köt. 293. l.)

Gyulai Pál Nagy Péterhez.

1.

Tisztelt barátom!

Ugy látszik egészen megfeledkezett rólam. Nem kaphatnék-e újra valamit a *Szemle* számára? Nagyon szívesen venném, legyen az akár átdolgozás, akár fordítás, akár eredeti; beszély vagy történeti cikk, irodalmi essay vagy természettudományi dolgozat. Egy szóval, ne várjon nógatóst, elég bajom van nekem a pesti rest írók nógatóásával.

Olvasta-e, hogy megtámadtak Belényesi Gáborért?²⁶ Nem baj. A beszély²⁷ tetszett és sokáig találgatták ki az az új tehetség, s egy pár magyar beszélyíró nagyon örvendett, hogy elvégre is nem magyar ember írta, csak átdolgozta s így megszabadult egy új vetélytárostól.

Remélem a *Szemle* 1-ső számát megkapta, valamint a tiszteletdíjat is. A 2-ik szám ma jelent meg. A bécsi nyomdában strike volt s azért késett.

Kéziratot várok, remélek, kérek, követelek. Az ég áldja! Neje kezét csókolva maradtam

Pest. mart. 17. 873.

barátja
Gyulai Pál.

2.

Tisztelt barátom!

Köszönöm levelét s még inkább az abban kifejezett készséget, mely szerint a *Szemlének* dolgozni kíván, de hirtelenében nem tudja mit. Bátor vagyok kijelölni valamit, a mi talán kedvére lesz.

Forstertől angolul Dickensnek egy két kötetes életrajza jelent meg, mely meglehetősen hatást tett. Nem volna e kedve e könyvről essayt írni Macaulay modorában? Ön jól ismeri Dickens regényeit s így annál biztosabban dolgozhatja fel az életrajz adatait. Az essay lehetne három nyomtatott iv.

A *Szemle* most még meglehetősen keletnek örvend; nem tudom tart-e sokáig. Mintegy ezer példányban kelt el a két első füzet. A magyar közönség kapni szokott az új dolgon, aztán abban hagyja. De reméljük a legjobbat, legyünk rajta, hogy ne rajtunk muljék a vállalat bukása.

Azt hiszem, hogy a Forster könyve meg van Kolozsvártt. Ha nincs meg, leküldöm. Épen azért kérem választát.

Pest, april. 12. 873.

tisztelő barátja
Gyulai Pál.

²⁶ Nagy P. írói álneve. A levélíró valószínűleg az *Athenaeum* cz. folyóiratban (1873. 2. sz. 121—126. hasáb) megjelent cikkre céloz. Ez a *Budapesti Szemle* első számát egészben véve nagy elismeréssel fogadja, de erről az elbeszélésről azt mondja: „... szerzője a névtelenség togájába burkolva mindenestire dőfést adott, bár egyelőre nem ártalmast, a *Szemle* tekintélyének.”

²⁷ Belényesi Gábor órája. *Budapesti Szemle* 1873. I. k. 175. l.

3.

Pest, maj. 29. 873.

Tisztelt barátom!

Az akadémiai nagy gyűlések okozták, hogy leveleire nem válaszolhattam oly gyorsan, a mint ohajtottam.

Harte Bret beszélye nekem nagyon tetszik, hanem az a baj, hogy magyarul már megjelent ezelőtt másfél hónappal a *Athaenaeum* című folyóiratban.²⁸ Az öné oly gondosan és szépen van fordítva ehhez képest, hogy kár volna ki nem adni. Azért bátor vagyok kérni önt, szíveskedjék ugyanattól a szerzőtől még vagy két ily terjedelmű vagy még kisebb beszélyt lefordítani,²⁹ két vagy három beszélykét így együtt sokkal inkább kiadhatom, mint ezt az egyet magában, mert a már megjelentet fedezik a még meg nem jelentek. Valaki azt mondta nekem, hogy Harte Bret beszélyei összegyűjtve is megjelentek. Így azokból könnyen lehet választani még egyet vagy kettőt, s együtt kiadva sem tennének többet 2—3 ivnél. Julius közepére vagy végére ha elküldené a szeptemberi számban megjelenhetnének.

A mi Dickens életét illeti, az mindegy akár hány darab az eredeti mű. Három-négy nyomtatott íven is két-három kötetes munkáról is sokat lehet írni. Midőn Macaulay essayit emlegettem csak a formára akartam figyelmeztetni, hogy ne kivonat legyen, hanem a munka alapján egy új dolgozat, mely Dickenst mint embert és írókat nagy vonásokban rajzolja. Három-négy nyomtatott ívnél — a Szemle íve elég nagy — bajosan adhatnék ki többet.

Kedves nejét és leányát üdvözölve maradtam

tisztelő barátja

Gyulai Pál.

4.

Budapest nov. 13. 1874.

Tisztelt barátom!

A „Szemle“ holnap után megjelen, tüstént küldeni fogom a példányt s a tiszteletdíjat is, a melyet, reményem, Ráth még a jövő héten megfizet.

A „Faczipő“-t³⁰ Ráth most még nem akarja külön kiadni, mert árthat vele a Szemlének. Azt ígérte, hogy a jövő tavaszon hozza szől s ha nem adná ki, nincs szava az ellen, hogy másutt adjuk ki.

²⁸ A *Roaring Camp Becéje* Bret Harte amerikai rajza ford. Sebestyén Gyula. *Athenaeum*. 1873. 14. és 15. sz.

²⁹ Megjelentek: *Bret Harte beszélyei*. I. Idyll Vörös Odvon. II. Az Ordító Tanya szerencséje. III. A ferblíházi száműzöttek. *Budapesti Szemle* III. k. 158 l. Ezek közül a második az, a mely már előbb megjelent. A két fordítás eltérését már a cím is mutatja. A szereplő személyek neveit is megtartotta az első, míg a második szerencsés tapintattal közelebb hozta a magyar nyelvhez; így: *Tuttle bácsi* = *Tönkösi*, *French Pete* = *Franczia Péter*, *Charokee Sal* = *Cseroké Sári*, *Stumpy* = *Csutak*, *Oakhurst* = *Tölgyesi* stb.

³⁰ *Ouida* „Egy pár kis faczipő“ megjelent a *Budapesti Szemlében*. 1874. VI. köt. 128. és 322. l. Később önállóan az „*Olcsó Könyvtár*“-ban. (154—157. sz.) (II. kiadása 1905.)

Most már egy nagy kéréssem van tisztelt barátomhoz, melynek teljesítésével engem igen megörvendeztet. De ennek egy kis története van. Hadd kezdjem előbb azon.

A Franklin-kiadó-társulatnál egy igazgató-tanácsosi hely megürrült. Minthogy az egész igazgatótanácsban egyetlen ember sem volt, a ki a szépirodalomhoz értett volna, felszólítottak engem, hogy vegyek 10 részvényt és megválasztanak. Nekem pénzem nem lévén, ipam vett helyettem, s a múlt héten meg is választottak. Részt vevén egy pár ülésen, hogy valami hasznot tegyek a társulatnak indítványoztam, hogy a német „Universal Bibliothek“ mintájára indítson meg egy olcsó vállalatot, egy-egy füzet ára legyen 20 krajczár, minden füzet egyre másra számíttassék öt ívnek, s tartalmát tegyék oly eredeti kisebb munkák, a melyek már közbirtokba mentek s így tiszteletdíj nélkül kiadhatók és oly fordított művek, melyek szintén közbirtokok vagy ha nem azok is, a fordítóktól olcsón megszerezhetők mert valamely folyóiratban megjelenvén, új kiadást nem várnak. A társulat nekem minden füzetért, legyen az 3 vagy 6—7 iv, 15 ft. fizet, 10 évért, a mi kettős füzetnek számíttatik s ára 40 kr, 30 frtot. E tiszteletdíjakból, mely egyaránt fizettetik úgy a közbirtokba ment, mint a megveendő füzetek után, díjazni fogok minden oly fordítást, mely nem közbirtok s néha jobban, mint a hogy azért a füzetért nekem a Franklin társulat fizet, mert a közbirtokba átment füzetekért én nem fizetvén, némi összeg mindig fenmarad a csekély tiszteletdíj pótlására.

Az első tíz füzetet már összeállítottam: I. Csokonai Dorottya. II. Bret Harte Kaliforniai beszélei ford. Belényesi Gábor. III. A vén színész. Beszély. Gyulai Páltól. IV. Bacon. Macaulay után. V. Egy iskolai kaland. Kuthy Lajostól. VI. Galotti Emilia. Lessingtól ford. Kazinczy. VII. Fani hagyományai. VIII. Az előkelő világ. Solohubtól. IX. Liliomfi. Népszinmű Szigligetitől. X. Colomba. Mérinière-től ford. Szenvey.³¹

Arra vagyok bátor kérni, hogy támogassa a vállalatot nem új munkákkal, azt adja a Szemlébe, hanem régiekkel, már megjelentekkel. Először is engedje át Bret Harteből fordított novelláit. Ezekért csak 15 forintot fizethetek, hanem később másokért takarékoság utján többre vihetem a tiszteletdíjt. Régebbi fordításait, melyeknek új kiadását czélszerűnek találja, szedje össze. Különösen a Boztól fordított „Karácsonéj“³² küldje meg mielőbb. Ez rég jött ki, s alkalmasint már elfogytak példányai. Ez épen beillenek a gyűjteménybe. Ezt jobban megfizethetném mert hosszabb is, s addig egy-két forintot megtakaríthatok oly füzeteken, a melyekért nem kell fizetni. Hát Kukliné predikációi nem fogytak-e el. Ez nagyon beillenek e gyűjteménybe s minthogy tíz ívet is tesz, adhatnék érte 40—60 forintot.

Mielőbb kérem válaszát, kivált a Bret Harte beszéleire nézve, mert ezeket már nyomdába adtam, s nem akarnék írói jogokat sérteni; ha ön nem egyezik bele, visszaveszem. Keddig felfüggesztem a szedést, addig Dorottyt szedik. Bizony a tiszteletdíj igen kevés, de ily olcsóság mellett

³¹ Ez a terv a kinyomatásig némileg módosult. Nevezetesen: III. *Kölcsény* Ferencz elbeszélései, V. *Kerényi* Frigyes összes költeményei. VI. *Sandeau* György. A montsabrey-i kastély. X. *Dickens* Károly karácsonyi ének.

³² *Karácsonéj*. Írta *Dickens*. Kolozsvár. 1846. Az „*Olcsó Könyvtárban*“ is (21—22. sz.)

a kiadóknak is kevés nyereségök lesz s leginkább az a hasznok, hogy a nyomda munkát kap. Két-három ezer példányban nyomatjuk s ha részvét mutatkozik, akkor a tiszteletdíjt is lehet emelni.

Maradtam

barátja
Gyulai Pál.

5.

Tisztelt barátom!

Először is bocsánatot kérek hanyagságomért; nem a jóakaraton múlt, hogy becses leveleire mind eddig nem válaszoltam, hanem sok nemű bajaimon, a melyeket elbeszélmem hosszas lenne.

Másodsor nagyon köszönöm mind az „Egy történetkét“ mind a „Karácsonyi ének“ kéziratot. Minthogy az első megjelent más lapban, nem adhattam ki a „Szemlé“-ben, bele tettem az „Olcsó könyvtárba“ Bret Harte többi beszélyei közé.³³ A Boz „Karácsonyi énekét“ is ott fogom adni.³⁴ E könyvtár két első füzete holnap már a könyvtárosoknál is kapható lesz, a többit most nyomják vagy szedik. Mindenik füzetből küldök önnek egy példányt. A két elsőt holnap vagy holnapután indítom utnak. Ajánlom pártfogásába a könyvtárt s köszönöm eddigi pártfogását.

Ajánlatát, hogy újabb dolgozatot fog küldeni a „Szemle“ számára örömmel fogadom, mint mindig. Leginkább novellára van szükségem, 1—3 ivesre. Küldjön ezt, de ha egyebet küld azt is szívesen veszem. Mielőtt hozzá fog, tudósítson egy pár sorban, hogy mit szándékozik dolgozni, tüstént válaszolok reá, hogy van-e vagy nincs oly nemű dolgozatom vagy ha fordítás megjelent-e vagy nem.

Az ég áldja! Bocsásson meg, hogy nem illő időben válaszolok leveleire. Megjobbítom magamat, a sürgősre betegen is tüstént válaszolok. Köszöntve kedves nejét és gyermekeit, maradtam

Budapest, mart. 1. 1875.

tisztelő barátja
Gyulai Pál.

6.

Tisztelt barátom!

Vettem mind két rendbeli levelét „Zsák Mór“-ral együtt. Az Olcsó Könyvtár füzeteit már ezelőtt utnak indítottam s úgy hiszem, hogy eddig már megkapta.

A mi Zsák Mór urat illeti, nekem igen tetszik, nem csak maga a beszély, hanem maga a név is. Midőn Ráth Mór nyomtatva meglátja, tüstént azt fogja hinni, a míg el nem olvasta, hogy ő van kiparodizálva

³³ „Egy történetke Tölgyesi János uram életéből“. Hogy hol jelent már előbb meg, nem tudtam nyomára jönni. Ez és még egy elbeszélés, a fennebb említettekkel együtt, megjelentek a következő címmel: *Bret Harte Kaliforniai beszélyei*. Angolból fordította *Belényesi Gábor*. Budapest, 1875. (II. kiadás 1905.) *Olcsó Könyvtár* 3—5. sz.

³⁴ *Dickens* Károly Karácsoni ének. Ford.: *Belényesi Gábor*. *Olcsó Könyvtár* (21—22. sz.)

s haragunni fog, neki keseredik és szokása szerint a földhöz vágja. Úgy is eleget keseríti életemet, nem árt ha én is megkeseritem egy pár percét.

Minden tekintetben sikerült átdolgozás; a stíl is nagyon jó. Nagyon sajnálom, hogy a Belényesi nevet eldobta. Ez már ismert és jó hangzású névvé kezdett válni. Nem maradhatnánk-e meg mellette? ³⁵ Vagy ha már végkép eldobja és Csontosot veszi fel, nem kellene-e a beszélyben előforduló Csontos rendőrbiztos nevét mással felcserélni?

Petőfi rosszul idézett versszakát kijavítottam.

A következő számban Kemény Zs. egy kevéssé ismert beszélyét közlöm, ³⁶ a melyet beszélyei gyűjteményébe nem vehetett fel, azután Zsák Mór jó, azután magam irok egyet, ha valahogy sikerülne ³⁷ ki is adom az új esztendei számban, azután megint küldhetne egyet. Általában ezután a Szemlében minden számban akarok adni beszélyt s tisztelt barátomra támaszkodom egy részt, a mennyiben reméllem, hogy évenként két beszélyt, fordítást vagy átdolgozást megbír.

Közelebbről többet. Kedves nejét, Samut, Katit és keresztfiamat üdvözölve maradok

Buda-Pest. jul. 23. 1875.

tisztelő barátja
Gyulai Pál.

7.

[Budapest, 1875. október—november.]

Tisztelt barátom!

Bocsásson meg, hogy becses leveleire oly későn válaszolok. Az angol beszélyt ³⁸ vettem s még az új évi számban közölni fogom. Már szedik!

A mi „Zsák Mór” illeti az elég nagy hatást tett. Szigligeti annyira megszerette, hogy népszínművet akar belőle írni, mihelyt ideje lesz reá; Csengery sokat nevetett rajta; Görgei nem tudta addig letenni, a míg el nem olvasta. Azonban azt majd mindenki megjegyezte, hogy az átdolgozás a tárgy nehézségei miatt nem sikerült eléggé. Kíérzik belőle az angol élet. Különösen a zsványok rajzában. Egyébiránt bajos is lett volna magyar zsványokká tenni az angol zsebmetszőket.

Sziveskedjék minél többet dolgozni s ne vegye rossz néven ha kéziratát egy-két hónapig hevertetem. Nekem nagy meg nyugvás, ha egy kis készletem van s a szerkesztésben annyi mindenféle szempontra kell ügyelnem, hogy a legjobb akarat mellett sem adhatok ki valamit akkor, a midőn éppen akarnám.

Ráth Mórral még nem beszéltem. Nem tudom, haragszik-e Zsák Mórért vagy nem. Hogy ne sokat veszekedjünk, arra a szerződésre lépünk, hogy levélben igazítjuk ügyeinket s csak akkor találkozunk sze-

³⁵ Az elül említett elbeszélés (*Jerrold Douglas* után átdolgozva) mégis csak *Belényesi* Gábor neve alatt jelent meg a *Budapesti Szemle* IX. köt. 248 s köv. l. Külön az *Olcsó Könyvtárban*, 1877. (66—67. sz.)

³⁶ *Két boldog. Budapesti Szemle* IX. k. 1. l.

³⁷ A mint a IX. kötet tartalmából kitűnik, az elbeszélés nem készült el.

³⁸ *D'Arly Pál*. Beszély angolból, *Belényesi G. Budapesti Szemle* 1876. X. k. 80. l.

mélyesen nentralis terrenumon, például az akadémiai körben vagy valamely vendéglőben, ha levél által nem tudunk tisztába jöni. Mióta haza jött a fürdőről, csak levélben érintkeztem vele. Ma is irtam neki egy levelet, hogy küldje meg a Szemle legújabb számának tiszteletdíját. Nem tudom, csakugyan nincs pénze, vagy Zsák Mórért akar megkínózni. Elég az hozzá, hogy a tiszteletdíjat nem kapván még meg, önnek sem küldhettem mindeddig, a miért bocsánatát kérem. Zsák Mór 4 iv 3 lap, az érte járó tiszteletdíj 104 ft. 60 kr. Ez összeget vagy még e hónapban megküldöm vagy a jövő év elején a másik beszély tiszteletdíjával együtt. Ez utóbbi terminusra bizton várhatja, mert Ráth ha késni is szokott néha, adós nem marad. Én különben e füzet sietős tiszteletdíjait kifizetem a magaméból. Önt, Kolozsvártól levél, nem számítottam a sietősek közé, de ha oda számítottam volna is, mindegy lett volna, mert nem jutott volna rá pénzem.

Az Olcsó Könyvtárból ismét küldeni fogok a napokban egy pár újabb füzetet. Van-e Kolozsvárt vevője e könyvtárnak? Nagyon óhajtánám, hogy meggyökeresedjék, akkor reményem lehetne, hogy felemelvén a csekély tiszteletdíjat becsületesen fizethetném az átengedett műveket.

Az ég áldja! Köszöntöm kedves nejét, leányát és vejét s különösen az én keresztfiamat.

Maradtam magam további pártfogásába ajánlva

tisztelő barátja

Gyulai Pál.

8.

[Budapest, 1876. tavaszán.]

Tisztelt barátom!

Épen most kapott levelére sietek válaszolni, hogy legalább egyszer kiérdemeljem öntől a pontos levélíró czimét.

A postán 37 ftot kellett volna önnek küldenem és csak 35-t küldöttem. Két forinttal még tartozom, ezt a következő tiszteletdíj összegéhez fogom csatolni.

Az Olcsó Könyvtárból hogy nem küldöttem az illető füzeteket, abban betegségem akadályozott. Most már szívesen küldeném, de nem tudom, hányadik szám következik. Szíveskedjék megírni.

A küldött francia versnek ki a szerzője, honnan írta ki? Erről is kérnék tudósítást, szükséges megjegyezni azt is, ha valaki lefordítja.

Az ajánlott cikkekre most nem adhatok határozott választ! A következő füzet már tele van, a jövő füzetről közelebb akarok gondolkodni. Sok cikkem gyűlt össze, elébb meg kell háynom-vetnem a dolgot. Májusban ugy is találkozunk. Ha nem találkozánk, vagy tervemmel a közelebbi füzeteket illetőleg rendbe jövök, határozott választ adok.

Beszélyre mindig szükségem van. Ezt nem igen kapok mástól, mint öntől. Most Kállaynéától, gr. Bethlen Vilmától közöltem egy szerb beszélyt.³⁹ Nem sokat ér, de rövid, aztán szerbből fordítás ritkaság, e mellett be is illett a szerb-török mozgalmak időszakába.

³⁹ *Bozsicza*: Szerb beszély. Popovics Miloradtól. K. B. W. Budapesti Szemle X. k. 417. 1.

Ne vegye rossz neven, hogy ritkán írok. El vagyok halmozva a kéziratok olvasásával és revíziókkal. A Szemle, az Olcsó Könyvtár, az akadémiai értekezések revíziója sok időmet rabolja el. Hát a nemzeti színházhoz beadott drámák olvasása?

Az ég áldja!

Tisztelő barátja
Gyulai Pál.

9.

Buda-Pest sept. 13. 1877.

Tisztelt barátom!

A mai *Egyetértés*ben ez áll: „A *Budapesti Szemle* legújabb számában *A philosoph ingája* cím alatt egy állítólag angolból fordított beszély közöltetik Belényesitől. Ez a beszély pedig megjelent német eredetiben a berlini *Rundschau* 1876-ik évfolyamában szerzője pedig Lindau Robert.“

Sziveskedjék felvilágosítani az ügy állásáról. Ebből nagy zajt fognak ütni az én ellenségeim, a kiknek száma a journalistikában legio. Hadd védhessem magam, úgy a hogy tudom, ha szükség lesz reá. Ön ugyan oda írta volt, hogy német beszély, de a szerzőt nem nevezte meg. Én azt hívném, hogy a német elnevezés a tárgyra vonatkozik, a mint ez szokás az angoloknál, kihuztam a *német* epithetont. Sziveskedjék megírni, melyik angol folyóiratból fordította, ott ki van-e téve Lindau Róbert neve?⁴⁰

Ezután jó lesz mindig oda írni a folyóiratot is, ha az író neve nincs kitéve.

Sziveskedjék mielőbb írni, s ha lehet küldeni egy új beszélyt.

Maradtam

tisztelő barátja
Gyulai Pál.

10.

Tisztelt barátom!

Oly jogos panaszai vannak ellenem, hogy nem is merem magamat menteni, de különben is Takács János hajdani rectorom annyira megcastigált a minap ön miatt, hogy bőségesen megszenvedtem. Elhalmozottságom és mulasztásaim miatt én is elmondhatom már azt, a mit Toldy (Ferencz) mondott egykor: ne azt nézzék, uraim, a mit nem tettem, hanem azt a mit tettem.

Kezdjük a dolgot elől. „A vén Joquelin hagyatékát“ kiadtam⁴¹ és a tiszteletdíjt megküldöttem. Az Olcsó Könyvtárban kiadottakért is megküldöttem a tiszteletdíjt, remélem vette. E tekintetben nincs mulasztásom,

⁴⁰ Az elbeszélés czíme különben a *Budapesti Szemle* tárgymutatójában már ez: *A philosoph ingája* Lindau R. német beszélye után angolból ford. Belényesi Gábor. (Bp. Sz. XV. k. 70. l.)

⁴¹ *A vén Joquelin hagyatéka*. Angolból ford. Belényesi G. (*Budapesti Szemle* XXI. k. 101. l.)

hanem az Olcsó Könyvtár füzetei megküldésében hátralékban vagyok. Sziveskedjék megírni, mettől fogva hiányzanak a füzetek, tüstént megküldöm mind annyit.

Murray Greville „Oroszait“ valahogy megvettem a Franklin-társulattal.⁴² Nem tudtam kieszközölni többet hatvan forint tiszteletdíjnál, de ez is több, mint a mennyit az Olcsó Könyvtárban adhattam volna érte. Már sajtó alatt van s talán még decemberben megjelen. Egy slavistával kijavítottam benne az orosz nevek leírását, hogy ne az angol, hanem a magyar ortographia szerint nyomassék. Úgy hiszem nem lesz szava ellene.

Nagy Miklóstól⁴³ visszavettem a „Camillus“ című beszélyt, im visszaküldöm. A „Sárga ebet“ megtartottam s a Szemle januári számában közölni fogom.⁴⁴ Gaskellné regényét⁴⁵ vagy a Kisfaludy-társaságnak vagy a Franklin-társulatnak akartam eladni; egyik sem sikerült, a Kisfaludy-társaság valami újat akart adni, a Franklin-társaság pedig a fordított regényekkel nem igen szerencsés. „Ij. Fromont és idősb Risler“ is a nyakán maradt, pedig új és érdekes regény volt. Aztán a Szemlébe akartam adni, ki is szedtem belőle egy félvét, de minthogy nagyon hosszú volt, kénytelen voltam abban hagyni. Azonban ezt nem küldöm vissza. Még egyszer megkísérlem a Kisfaludy-társaságot s a legrosszabb esetben kiadom az Olcsó Könyvtárban.

A Szemlében lehetetlen adnom hosszabb regényt, kiszorít minden hosszabb cikket s igen bajos szerkesztenem. Hát egy újabb beszélylyel nem örvendeztet-e meg közelebről? Ne vonja meg ezentúl is tőlem támogatását, ne haragudjék, édes Péter; higye meg oly nyomorult életet életet élek, hogy ha írni akarok valamit, azt csak úgy tehetem, ha más dolgomat elmulasztom.

Az ég áldja! Üdvözlöm kedves nejét, Samut, leányát és unokáit

Buda-Pest, nov. 11. 1879.

tisztelő barátja

Gyulai Pál.

11.

Tisztelt barátom!

A mai postán 42 ft. tiszteletdíjt küldöttem Önnek, melyből 32 ft az *Etruriai vázát*⁴⁶ illeti, a többi a *Sárga eb* tiszteletdíja. Még az *Olcsó Könyvtár* egy beszélyéért tartozom önnek, ha jól emlékszem. Murray egyik beszélyéért,⁴⁷ a melyet együtt adtam ki a Huszár fordításaival. Azonban hirtelen nem lévén nálam a gyűjtemény (tartozásomat) nem tudtam kiszámítani. Azt majd később fogom elküldeni, az *Ouida* beszélye⁴⁸ tisztelet-

⁴² Greville. A jelenkori oroszok. Angolból ford. Csurgó György. Budapest. 1880. 294. l.

⁴³ A *Vasárnapi Ujság* szerkesztője. Az elbeszélés megjelent az *Erdélyi Figyelő*-ben (szerk. Tolnai Lajos) 1880. évf. (1., 2., 3., 4. sz.)

⁴⁴ A *Sárga eb*. Greville C. E. Murray után angolból Belényesi Gábor. (*Buda-pesti Szemle* XXII. k. 173. l.)

⁴⁵ Gaskellné. Craford. Reg., ford. Belényesi Gábor. (*Olcsó Könyvtár* 441—444. sz.)

⁴⁶ Az *etruriai váza*. Merimée Prosper után francziából Belényesi Gábor (*Buda-pesti Szemle* XXIV. k. 385. l.)

⁴⁷ A munka címe: *Murray Greville E. C.* A francia politikai életből. Fordították Belényesi G. és Huszár Imre. (*Olcsó Könyvtár* 96—98. sz.)

⁴⁸ A *hírnév*. Ouida után angolból Csurgó György. (*Bp. Szemle* XXV. k. 109. l.)

díjával, mert a beszélyt előbb adom, mint az amerikaiak⁴⁹ rövidsége miatt. Ugyanis a jövő éven kezdve a *Szemle* havi folyóirattá változik át s minden száma tíz iv lesz s így évenként 120 ivet nyújtunk, a nélkül, hogy az előfizetést emelnők.

Több kéziratra levén szükségem, most még inkább kérem közreműködését. Mac-Carthy munkájából az ígért két fejezetet küldje mielőbb⁵⁰ s ha lehet, válasszon ki egy egy-kötetes angol vagy francia regényt a *Szemle* számára, írja meg nekem címét, hogy értesíthessem vajon nem fordítja-e valaki. Az amerikai beszélyt a második számban közölni fogom. Az egyik Merimée⁵¹ átadtam Nagy Miklósnak. Gaskellné regénye sorsa mindenestre eldől e hó végén a Kisfaludy-társaságnál. Az Olcsó Könyvtár közelebbi füzetét megküldöttem. Kapta-e s vajon jó sorrendben küldöttem-e. Értesítsen róla. Az ég áldja! Köszöntöm kedves nejét, leányát, vejét és unokáit.

Buda-Pest nov. 25. 1880.

tisztelő barátja

Gyulai Pál.

12.

Tisztelt barátom!

„Kozsbor György“ című beszélyét vettem s belőle az első közlemény a *Szemle* novemberi számában meg is fog jelenni.⁵² Ime az ok, a miért vissza nem küldhetem. Ön reám bízta, csináljak vele a mit tetszik s én éltem jogommal. Hogy mennyiben sikerült a beszély és mennyiben nem, ez azt hiszem, most nem főkérdés. Egy minden tekintetben sikerült beszély fehér holló minden irodalomban, de annyi bizonyos, hogy Kozsbor György kiállja a versenyt a legtöbb angol beszélylyel, melyeket ön a *Szemlébe* fordított s a mellett eredeti. E szempont vezetett kiadásában. Megengedem, hogy cselekvényében nincs sok lelemény, de kor és jellemrajza sikerült s jól van elbeszélve. Azért bocsássa meg nekem, hogy a reám ruházott joggal élni bátorkodtam, miután meggyőződtem, hogy a beszély mind önnek mind a *Szemlének* becsületére válik. Egyébiránt ha apróságokat akar javítani benne, a revisiót leküldhetem.

Ezelőtt egy pár nappal 183 forintot küldöttem el Önnek, a mely összeg fedezi mindazon közlemények tiszteletdíjait, a melyeket ön a mai napig a *Szemlébe* irt; a cikkek ívenként 25 forintjával vannak számítva, Kozsbor, mint eredetű, 30 forintjával számítom

Az ég áldja!

Buda-Pest október 8. 1881.

tisztelő barátja

Gyulai Pál.

⁴⁹ *Pickering Ödön*. Beszély Ben James Henry után Csurgó Gy. Bp. *Szemle* XXVII. k. 438. l. és XXVIII. k. 112. l.

⁵⁰ *Angl'a irodalma*. Mac-Carthy után angolból Belényesi Gábor. (*Budapesti Szemle* XXVI. k. 48., 226., 342. l.)

⁵¹ *Ne legyen áruló*. Merimée Prosper után Csurgó, megjelent a *Vasárnapi Ujság* 1881. évf. 82. és 98. l.

⁵² A czime így változott: *Kozsbor Márton*. Eredeti beszély. Irta: Belényesi Gábor. (*Budapesti Szemle* XXVIII. k. 275. l. és 429. l.)

13.

Tisztelt barátom!

Az újra dolgozott lapot vettem, azt hiszem sokkal jobb, mint a régi. Be is adtam a nyomdába. Alája a Belényesi nevet tettem, de nem tudom, hogy a forrást így fejezzem-e ki: átdolgozás angolból vagy egy angol beszély alapeszméje után. Irja meg egy pár nap alatt, hogy kívánja.⁵³

A Gaskellné regénye és Merimée beszélye⁵⁴ után járó tiszteletdíjt holnap indítom utnak.

Tegnap érkeztem haza a stubnyai fürdőről, a hol szegény beteg leányomat, Margitot látogattam meg. Tüdőbántalma van. Ki tudja, nem jutok-e az ön sorsára.

Az ég áldja!

tisztelő barátja

Gyulai Pál

Buda-Pest aug. 29. 1884.

(Budapest)

Dr. Szabó Péter

⁵³ Az itt említett munka: *Egy kis félreértés*. Átdolgozás angol beszély nyomán (*Budapesti Szemle* 1884. XL. k. 137. l.) már csak Nagy Péter halála után látott napvilágot.

⁵⁴ *Lucretia asszony utczája*. Merimée Prosper után francziából. Csurgó Györgytől (*Budapesti Szemle* 1884. XXXIX. k. 422. l.)